

мій, зокрема: зміна комунікативної настанови, характеру предикативних відношень, модального плану, інверсія, що варто було б диференціювати й проілюструвати) та контамінація двох прислів'їв. Водночас, крім наведених різновидів, слід було б звернути увагу на потужно представлені в художніх і публіцистичних текстах структурно-семантичні трансформації, що зумовлюють зміни конститuentного складу паремій зі збереженням або зі зміною кількості компонентів. Заслужують на увагу й випадки лексичної заміни компонентів, або субституції, що передбачає цілеспрямовану їхню заміну функційно схожими одиницями, зокрема спільнокореневим словом, синонімом, співзвучним елементом, лексемою іншого семантичного розряду.

Про такі важливі аспекти розглядуваної проблеми, як знакову природу паремій, стилістичні функції українських народних прислів'їв і приказок, метафору як засіб образної експлікації глибинного змісту, можна говорити багато позитивного. І це заслужено, бо Валентина Володимирівна до тонкощів заглибилася в кожен із них, розставила важливі теоретичні акценти, підкріпила їх переконливими прикладами. Маємо в цьому зв'язку перспективне побажання: як додаток до монографії варто було б укласти паремійний словник тлумачного типу. Він добре послугує лінгвістам, пареміологам, етнографам, широкому колу українознавців. Висловлені побажання слід розглядати як вектори подальшого поглибленого вивчення порушених у дослідженні проблем.

Ганна Радько

КРУГООБІГ ДОБРА І ЗЛА, ЛЮБОВІ Й НЕНАВИСТІ У КНИЗІ МАЛОЇ ПРОЗИ НАТАЛКИ ФУРСИ

*Рецензія на збірку: Фурса Н. Зінське щеня: оповідання та новели
/ Наталка Фурса. – Полтава : Дивосвіт, 2017. – 184 с.*

Після певних життєвих «поворотів» відома українська поетеса Наталка Фурса раптом залишає журналістську й редакторську роботу, місто (Полтаву) і переїжджає в сільську місцевість (селище Ромодан Миргородського району). Повертається до свого роду, своїх прародків... Зникає з основних міських літературних новин. Зрідка з'являється в обласному центрі, як-от на презентацію своєї всуціль афористичної, місткої думкою, як японські хоку чи танку, книги строф «Пилок і пил» (2015).

Наталка й раніше захоплювала своєю філософічною заглибленістю в суть нашого Буття. Таке серйозне враження справила на мене її поетична драма «Страсті по Страті» (2000, 2001), що продемонструвала суспільству, критикам і читачам поезію як прояв сильної Жінки в сучасному світі, котра попри все може залишатися жіночною. У ній авторка по духу посестра Анни Ахматової та Ліни Костенко. Це видання разом із «рубіжною», з погляду мисткині, наступної книги віршів «Нічого, крім повторень» (2004) стало квінтесенцією і підсумком перейденого на той час духовного і творчого шляху журналістки, письменниці й Людини.

Якою ж моя була радість побачити весною 2018 року в нашій (унікальній на теренах України!) книгарні «Полтавська книга» новий творчий доробок Наталки Фурси. Інтрига – на палітурці поряд із назвою читаю дефініцію жанру цього видання: оповідання та новели. Ця несподіванка викликала великий інтерес. Не вагаючись, придбала книгу й заглибилася у її читання... Ділюсь своїм захопленням

і враженням із відомою журналісткою й поетесою Лідією Віценею. Виявляється, кілька новел Наталки друкувалися на літературній сторінці нашої обласної газети «Зоря Полтавщини». Розумію, що українська

література набула непересічного майстра малої прози, стилістично близького до нашого земляка Григора Тютюнника. З-поміж сучасних авторок малої прози, як-от Ніна Бічуя, Любов Пономаренко, Світлана Йовенко, з'явилося ім'я Наталки Фурси.

Презентація книги малої прози за участю письменниці відбулася восени 2018 року в Полтавській обласній універсальній науковій бібліотеці імені І. П. Котляревського та в рамках зустрічі зі студентами Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка – майбутніми вчителями української мови та літератури, журналістами й редакторами. Ця книга вийшла у світ за кошти обласного бюджету за планом випуску соціально значущих видань невеликим накладом – 300 екземплярів, які розлетілися вмить. Нею зацікавилися читачі, але примірників усім не вистачило. Резонансу додали репортажі про подію в соцмережах, стаття Лідії Віцені в «Зорі Полтавщини» [1] та публікації творів самої авторки на сторінці у Facebook. Тож далі про своєрідний раритет...

У своїй першій прозовій книзі Наталка Фурса зібрала здебільшого новели та оповідання (окремі з них

вона називає новелками та психологічними етюдами). Вона чітко структурована й композиційно об'єднує дві частини, різні за темами та стилем: книгу першу «Картата хустка» і книгу другу «Завжди поразка».

У першій із них мовиться про долі сільських жінок у жорсткому чоловічому світі, цій темі підпорядковано 11 неореалістичних творів: «Сильніша за смерть», «Зінське щеня», «Пропає мужик», «Барак і Обама», «Мій справедливий син», «Тумба-кнехта», «Найсолодша», «Моя дочка – хвойда», «Люба, Люба, Любов», «Ласа до любові» і «Картата хустка». За надзвичайної правдивості, як у Григора Тютюнника, експресіонізму в розгортанні сюжету та творенні характерів у цих текстах така ж філософічність, як і в поезії майстрині пера, така ж висока культура слова. Письменниця поважає читача – примітиву не пропонує; її персонажі мають прототипів у реальному житті, а змальовані людські історії далеко не вигадані.

Друга книга-частина, присвячена гендерним проблемам, має назву «Завжди поразка» й уміщує 8 психологічних оповідань, новелок, етюдів: «Хвостик яблука», «До бджоли», «Порожняк», «Паперовий вузлик», «Тінь вечорова», «У потопі», «Завжди поразка», «Черевичок для Оленки». Події розгортаються в місті, отже, це – міські історії про стосунки чоловіка й жінки, юнака і юнки, їхню психологію. Авторка стверджує, що коли любов перетворюється на двобій, коли хтось самостверджується в цьому двобій за рахунок іншого, то в підсумку завжди буде поразка того, хто це робить, а може, і поразка обох. Із заголовного для розділу психологічного етюду довідуємося, що героїні письменниці «іноді літають. Але про це чоловікам знати не обов'язково» [4, с. 165].

Перша частина збірки створена в селі, де зараз живе літераторка, друга ж написана нею значно раніше, ще в місті. За словами Наталки Фурси, до прози вона «йшла все життя», «проза манить» її, «щоб писати прозу, треба в неї зануритись з головою, то ж потрібен час (як і читачеві. – Г. Р.), щоб “випірнути”, з поезії виходиш швидше».

Появі книги передував задум написати роман про долю сільських людей. «Це, власне, частина ненаписаного роману, – зізнається авторка, – і його робоча назва – «Повернення в рай» – стала для мене значущою, обривною, пророчою, знаковою і доленосною. Моя героїня поверталася жити із міста в село. І десь на 28-й чи 29-й сторінці все загальмувалося, а в село поїхала я... Тридцять років жила по містах, і вже сім років (на сьогодні вже вісім років – Г. Р.) живу в селі. І мені зараз жити з цими людьми, серед своїх героїв цікавіше, ніж писати, я там щаслива. <...> Тож моя героїня, прототипом якої була я, повертається в село. Велике полотно так і не народилося, але написана (ця книга) [1].

Певним ключем до сприйняття книги є вже її обкладинка. Наталка любить чорно-білі тони: у них більше виразної контрастності, символізму, притаманного її стилю. Контраст білого й сірого і є втілен-

ням головної антитези авторки: добра і зла, любові й ненависті, світлих і темних сторін людського буття. А от образ бабусі в картатій хустці в мене викликає спротив. Він ніби скеровує читача до реалізму 50–70-х років ХХ століття, отже, виступає дисонансом до постмодерністичної естетики всієї книги чи окремих модерністичних проявів стилю письма авторки. З таким рішенням художника я не погоджуюсь.

Безумовно, змісту книги по-своєму дошукуються кожен вдумливий читач, який «чує» Слово (маю на увазі високе (художнє) слово), бо хіба ж цікаво сприймати «розкладене на полицках», тільки розтлумачене кимось?.. Читання теж потребує внутрішньої праці і... таланту. Але хто ж відмовиться від можливості ступити до «святаї святих» – творчої лабораторії митця, коли є така нагода?! До того ж пані Наталка на презентаціях так щедро ділиться своїми творчими секретами, розкриваючи перед читачами задуми та шляхи їхньої реалізації. Вважаю, що для філолога, як і для пересічного читача, це великий скарб, яким уміло треба скористатися, повчитися відшліфувати своє відчуття Слова. Для отримання справжньої насолоди від читання тим, хто любить самостійно працювати над текстом, ця письменницька лабораторія не зашкодить, а початківцям допоможе досягнути зміст творів, навчить розкодувати складні образи.

Уся книга пройнята сучасним розумінням історичної правди, боєм покоління, розіп'ятого за гріхи своїх батьків, – наголошує письменниця, – а заголовна новела «Зінське щеня» – це ще й історія її роду, долі її матері: «Колись я хотіла написати велике полотно про сто років жінок мого роду, про те, як ці жінки опиня-

ються в залежності від того, як їхнім світом керують чоловіки. І світом взагалі. Гірка доля дівчинки, яка росла в непростій сім'ї, потоптаній репресіями, війнами, жорстокістю, безбатьківщиною, дівчинки, яку притискають, називають “зінським щеням”. Потім вона іде в життя, але те “зінське щеня” продовжує тиснути на її долю і переходить як прокляття в наступні покоління...» Тому для авторки цей твір надзвичайно важливий.

У словнику-довіднику «Знаки української етнокультури» знаходимо тлумачення виразу «зінське щеня». Це – «невеликий гризун, що живе під землею, має недорозвинуті очі, сховані під шкірою, і зуби, пристосовані для риття землі; сліпець; за повір'ям, якби кого зінське щеня вкусило, то та людина мала б померти; символ злості, тому про злого кажуть: «Підскакує, як зінське щеня» або «Зінське щеня, коли б йому очі, то скаженішого не було б» [2, с. 246]. Вислів «зінське щеня» зустрічаємо в романі «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» Панаса Мирного й Івана Білика, зокрема як порівняння для увиразнення художнього образу (в'їдливий, небезпечний): «Коли б у матері була така сила, щоб тебе провчити, як чужі провчили, то не скавав би ти, як зінське щеня, угору».

Борис Грінченко у «Словнику української мови» також указує на використання виразу «зінське щеня» для підкреслення такої людської риси, як злість (див. [3, т. 2, с. 153; т. 4, с. 524]). Я особисто не раз чула вислів «зінське щеня» в дитинстві – у повсякденних розмовах його використовували люди старшого покоління на Пирятинщині в 60–70-х роках ХХ століття (наприклад: «Ну, що ти сікаєшся, як те зінське щеня»).

Отже, чутлива до мови з усіма її екзистенційними смислами, спроможністю вбирати в себе нелегкий досвід багатьох поколінь, письменниця народжує на диво майстерну, вагому в духовнотворчому плані художню річ.

Сказане стосується й новели «Картата хустка» (картата – з малюнком, візерунком у клітинку). Наталка Фурса говорить: «Картата хустка для мене – образ долі людської, і саме сільської» [1]. У новелі читаємо: «Точно такою – чорне-біле-червоне-зелене навхрест – колись підперезувалась її бабуся, коли ходила поратись чи на город – чистити буряки [4, с. 84]. Кольори хустки «чорне-біле-червоне-зелене», як перехрестя долі, – «автентично-класичні й водночас геть тривіальні, якісь наче... мертві. Чи, може, вони такими здаються саме в цій хустці? Бо ж на ній найбільше чорного, а чорне – це ж смерть, скорбота. Однак чорний виглядає тут не надто насиченим і тому вже не гнітить – мабуть, із часом таки вигорів <...>, став наче темно-сірим. Тобто став просто тлом, сиріч банальними буднями з їхньою безпросвітністю та хронічним брудом <...>. А біла смужечка – найтонша, й одна. І теж уже не сліпуча. Авжеж, непорочність буває тільки в сповитку, і що від неї може залишитись через півстоліття? <...> А ще вважається, що білий – колір мудрості й правди...» [4, с. 85]. Дослухаймось до тлумачень письменницею двох інших кольорів: червоного і зеленого: «Натомість правдива – тобто без показного святенництва – тілесна любов, простіше – пристрасть, починається іншим кольором. Який, між іншим, знаменує всі любові – і земні, і небесні. А ще – кров, біль, війну... Навіть життя і ту ж таки смерть. На те він і червоний, щоб кипіла кров, аж поки не зупиниться. [...] Лише зелений колір, якого, такого веселого й життєствердного, на хустці теж негусто, не зблякнув, бо, хоча молодість і коротка, та людське життя, попри нашу приватну втому й щоденне повільне умирання, все ж триває й невтомно оновлюється в поколіннях...» [4, с. 86].

Через переплетіння цих чотирьох смужок письменниця як художник-філософ намагається досягнути

щось уселенське в нашому бутті. Та головню під цією назвою вміщено розповіді важкі, персонажі яких зламані, пригнічені. Так, «Повернення в рай» перетворилося в «Картату хустку», де кожна нитка – людська доля і кожна має свій колір... Крізь сюжетну канву книги Наталка Фурса утверджує думку, що жінки повинні мати більше власної гідності й не дозволяти чоловікам і обставинам робити з них «зінських щенят». «Книга прози Наталки Фурси <...> – це жорстке, часом нещадиме препарування характерів, людських стосунків. Без авторських нарацій і присудів» [4, с. 2], – слушно написав редактор цього видання незабутній Василь Портяк. А полтавський письменник, лауреат обласної премії імені Феодосія Рогового в номінації «Проза» Сергій Осока, виступаючи на презентації книги, влучно спостеріг: «Мова моїх оповідань – піднесена, вивищена, бо я йду (у творчості. – Г. Р.) від натхнення, а Наталка – від **правди**, яка часто жорстка; її історії – житейські, реалістичні».

Мені здається, що книга малої прози нашої землячки Наталки Фурси підштовхує читача до думки про те, що жити в нещасті лише з огляду на мораль – гріх перед власним життям, яке Господь нам дав для чогось іншого. Наприклад – для любові. Тому читаймо, і хай слово художнє збуджує в нас власну думку.

Література

1. Віценя Л. Шукаючи «сильнішу за смерть любов» / Лідія Віценя // Зоря Полтавщини. – 2018. – 18 груд.
2. Жайворонок В. Знаки української етнокультури. : словник-довідник / Віталій Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 703 с.
3. Словник української мови / упор. Борис Грінченко : у 4-х т. – К. : В-во Акад. наук УРСР, 1958. – Т. II. – 573 с. ; Т. IV. – 547 с.
4. Фурса Н. Зінське щеня : оповідання та новели / Наталка Фурса. – Полтава : Дивосвіт, 2017. – 184 с.

